

# ENQUETE

JONATHAN SCHWARTZ

PÅRØRENDE

„En beslægtet er en person“. David Schneider: *American Kinship. A Cultural Account*. 1968, 1980.

Jeg har ofte grundet over, hvorledes David Schneider ville have udforsket termen *pårørende* i en kulturel beretning (account) om dansk slægtskab. Der ville være rigelig næring for hans nysgerrighed. Etymologisk har *pårørende* at gøre med at være i *berøring*, så en pårørende er en person, som helt bogstaveligt er tæt på en anden person. Man er beslægtede som pårørende præcis på grund af personligt bekendtskab og tæt kontakt med en anden person. Termen pårørende bruges typisk i forbindelse med et tab af præcis denne nærhed forårsaget af tilskadekomst, sygdom eller død. Personer, som er blodsbeslægtede, knyttet sammen via ægteskab (nuværende eller forhenværende), som har intime længere-varende venskaber, kan alle omfattes af termen pårørende. Det er brugen og valget af slægtskabstermer i specifikke kontekster, som ligger til grund for David Schneiders kulturelle beretning. Disse vigtige termer for sociale relationer synes objektive, ja, endda universelle, skønt de i virkeligheden er højst personlige og kulturelt specifikke. De er både kulturelle og naturlige, og det er umuligt at drage en klar grænse herimellem.

Antropologer kan, ved hjælp af Lévi-Strauss, tilnærme sig en begrebsmæssig skelnen mellem kultur og natur. Som begreber eller typificeringer i levet erfaring klarer folk sig imidlertid meget godt uden at bekymre sig om den teoretiske forskel mellem kultur og natur. Kultur synes naturlig; den giver illusionen af natur. Schneiders *American Kinship* er en videreført refleksion over Lévi-Strauss' strukturalistiske metode. Lévi-Strauss' *The Elementary Structures of Kinship* (1949) var den sidste, måske den endelige, tilføjelse til videnskaben om slægtskab. Videreførende denne problematik er Schneiders lille bog i sit udgangspunkt rosende i forhold til Lévi-Strauss. De kritiserer begge en ren funktionalistisk forståelse af slægtskab. Schneider forlader imidlertid snart den strukturalistiske model, idet han insisterer på at forske i konventionel talemåde. *Parole* overhaler *langue*. Schneider ville finde, at *pårørende* var en signifikant markør i dansk talepraksis i slægtskabssammenhæng.

I ældre definitioner af „at pårøre“ er den infinitive form synonym med at være beslægtet eller at være i nær familie. Termen tager nu i vor tid formen præsens participium „påførende“ uden definition, men med et eksempel for dets brug: „savne sine påførende, savne sin nærmeste familie“ (Nudansk Ordbog 1984). Skønt savn aldrig er behageligt, henviser ordbogsdefinitionen ikke til, hvorledes termen bliver brugt på forskellige idiomatiske måder, som når en person bliver en påførende ved en sørgelig eller tragisk hændelse. Brugere af ordbøger ved sandsynligvis, hvad påførende betyder som en følelsesmæssig tilstand. Påførende er en kategori, som opstår i forbindelse med situationer forbundet med chok og sorg. Påførende er de overlevende. Store katastrofer frembringer ofte flere påførende end ofre.

Som en term udtrykker påførende både objektive og subjektive relationer. For at en påførenderelation kan eksistere, må der minimum være tale om tre personer: 1) en agent fra en institution (f.eks. en hospitalsafdeling eller en politistation), 2) et offer eller en patient (som måske ikke er fysisk til stede), 3) en potentiel påførende. „Er du påførende?“ lyder det typiske spørgsmål. Hvis svaret er bekræftende, kan „på hvilken måde?“ være det næste spørgsmål. Autoriteterne ønsker mere specifik viden om relationen.

Den påførende føler sig måske noget pinligt berørt ved dette andet spørgsmål. Hvis nu den påførende i mange år har været skilt eller er en splinterny kæreste? Da jeg interviewede mine naboer, et ældre ægtepar, fortalte kvinden en morsom anekdote. Hun var på hospitalet med et hjerteanfald. En ung mand, en gymnasieelev, besøgte hende. „Er du påførende?“ spurgte sygeplejersken. „Ja,“ sagde han. „På hvilken måde?“ spurgte hun. „Hun er min papmormor,“ lød det improviserede svar. Og så lo de begge to. Denne hændelse viser, hvorledes en objektiv term bliver personliggjort. Termen „mormor“ kunne ikke alene formidle det specielle tilfælde, som ordet „pap“ bibringer. Pap er et kunstigt stof, hvorimod „blod“ er grundstoffet så at sige.

Hvis David Schneider var deltager i denne diskussion, ville han gøre opmærksom på, at der i den amerikanske slægtskabspraksis blandt romersk-katolske findes det, der kaldes „wake and wedding relatives“. På dansk ville man kunne sige gravøls- og bryllupsfamilie. Der henvises hermed til de „fjernere“ slægtninge, som kun manifesterer deres slægtskab ved at deltage i andre slægtninges begravelser og bryllupper. Som påførende kommer de tæt på deres slægtninge ved specifikke ceremonielle lejligheder. Dette er dog ikke det samme som det danske påførende, der, som jeg har nævnt, ikke kun er en slægtskabsterm, for den repræsenterer også en offentlig og institutionel relation. Det har været en gåde for mig, hvordan man kunne oversætte påførende til engelsk. I en engelsk tv-krimi skete det, at ligdele blev undersøgt af en retsmediciner. For at identificere offeret spurgtes: „Are there any next-of-kin?“ I de danske undertekster blev dette oversat til: „Er der nogen påførende?“ På engelsk/amerikansk skelnes der skarpt mellem (objektive) juridiske og personlige (subjektive) kategorier. Påførende overskrider denne grænse.

Her kan Georg Simmels „form“-begreb i sociologien supplere David Schneiders kulturelle beretning. Simmel opsøgte til stadighed relationelle praksis og typificerede dem som „form“ og ikke ved deres indhold. Påførende er en oplagt „triade“-relation i Simmels forstand. Der er tre personer i spil. Således leverer mit lille eksperiment med en dansk indfødt term *påførende* en eksemplificering af både David Schneiders og Georg Simmels teorier. Vi beskæftiger os her, ikke blot med en ren slægtskabsterm,

men med en bøjelig kategori, som opstår og forsvinder igen i specifikke sociale situationer. Et indfødt begreb kræver mere end blot en simpel glose til oversættelse. Der behøves en redegørelse for begrebets brug i sociale situationer. Således er *pårørende* et indfødt begreb i dansk slægtskabsterminologi.

*Jonathan Schwartz  
Lektor emeritus  
Institut for Antropologi  
Københavns Universitet*

